

ВІДГУКИ, ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

УДК 069(477.87) + 069:908(477.87)
DOI: 10.24144/2523-4498.1(44).2021.232784

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК ЗАКАРПАТСЬКОГО МУЗЕЮ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ

SCIENTIFIC VOLUME OF THE TRANSCARPATHIAN MUSEUM OF FOLK ARCHITECTURE AND LIFE

Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Вип. 7: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Музей як науковий, культурно-освітній та комунікативний простір», присвяченої 50-річчю Закарпатського музею народної архітектури та побуту (Ужгород, 26–27 червня 2020 р.) [Текст] / упоряд.: В. В. Коцан, М. І. Мегела, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2020, 664 с.: іл.

Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Вип. 8. [Текст] / упоряд.: В. В. Коцан, М. І. Мегела, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2020, 412 с.: іл.

Коцан Василь Васильович

кандидат історичних наук, директор,
Комунальний заклад «Закарпатський музей народної архітектури та побуту»
Закарпатської обласної ради, доцент кафедри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород
E-mail: vasilkotsan@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0644-9725>

Vasyl Kotsan

Candidate of History; Director of the Transcarpathian Museum of Folk Architecture and Life, Docent of the Department Archeology, Ethnology and Cultural Studies, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

Закарпатський музей народної архітектури та побуту – один із перших музеїв-скансенів в Україні. 27 червня 2020 р. виповнилось 50 років з дня його відкриття для відвідувачів.

Процес створення музею був не простим. Побудований він на основі відділу народного зодчества та етнографії Закарпатського краєзнавчого музею. Щодо вибору місця розташування музею були різні міркування. Так, у 60-х роках ХХ ст. науковцями краю пропонувалось звести музей за містом, в районі Горянської ротонди, де наявна велика територія і відповідний ландшафт. Але музей почали будувати на Замковій горі.

У перші роки існування музею велось вдосконалення постійно діючої експозиції просто неба, масове накопичення фондової колекції музею, її класифікація та систематизація.

Велике бажання зберегти історичну пам'ять про культурну спадщину предків об'єднало відомих людей краю. Окремо хотілось би згадати науковців, завдяки яким йшов процес відбору музейних об'єктів, планувалось їх розташування в експозиції музею, формувались інтер'єри, накопичувалась науково-дослідницька база, вишукувались унікальні речі, які поповнювали фондів зібрання музею. Це, насамперед, П. Федака, М. Тиводар, С. Пеняк, М. Мазюта, П. Сова, Ф. Манайло, В. Свида, В. Сікорський, В. Керечанин, О. Шабалін, Г. Сливка. Важкою та наполегливою була робота перших поколінь працівників музею: М. Пеняк-Найпавер, Г. Андял, О. Кішко, М. Данилич, О. Годам та інших. Добрим і теплим словом слід згадати Івана Михайловича Барчі та Ярослава Мироновича Байрака, які були керівниками музею понад 20 років. Вони допомагали молодому поколінню працівників поповнювати свої знання, вчили їх розумітися у багатвіковій, культурно-побутовій та духовно-мистецькій спадщині нашого народу.

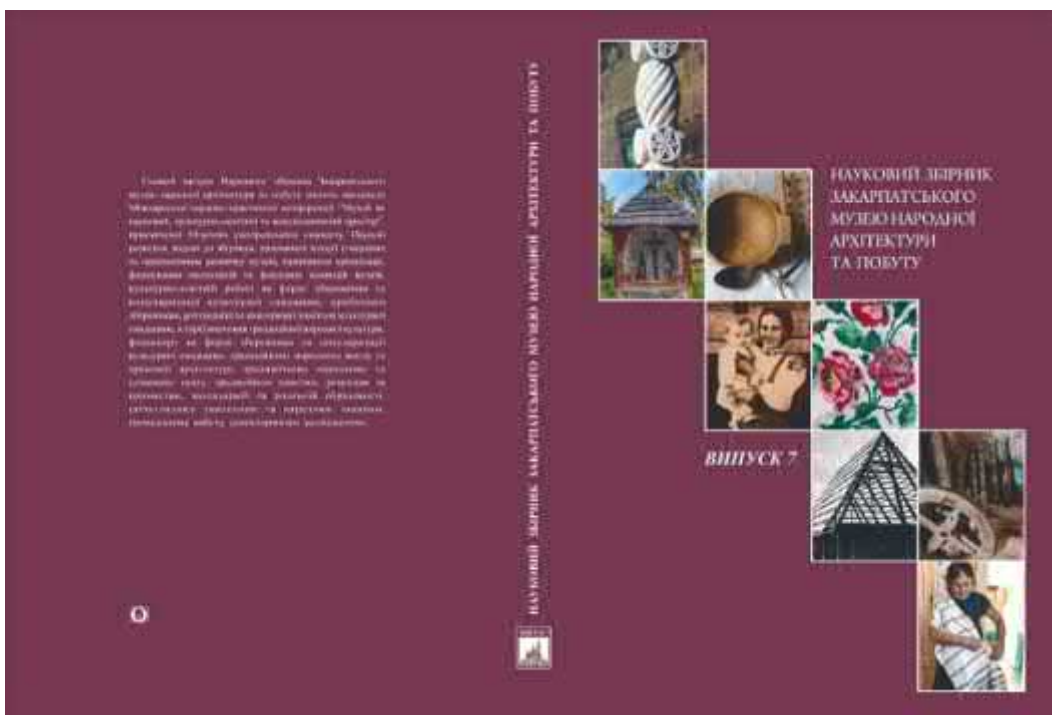
Тож зустрічаючи півстолітній ювілей, музей сподівається на хороші перспективи та плідну роботу, подальшу інтеграцію в музейну спільноту краю, країни та світу в цілому. Ужгородський скансен як один із чудових куточків нашої батьківщини й надалі радуватиме своєю привітністю та охайністю тисячі й тисячі відвідувачів. Співробітники музею докладають усіх зусиль для того, щоб відвідування скансену приносило позитивні емоції, нові знання та вміння, любов до своїх рідних традицій та культури.

Одним із заходів, проведених в рамках святкування 50-річчя музею була міжнародна науково-практична конференція «Музей як науковий, культурно-освітній та комунікативний простір». У ній взяло участь понад 50 науковців з Ужгорода, Іршави, Перечина, Львова, Косова, Луцька, Києва, Переяслава, Харкова, Чигирини. Їх розвідки лягли в основу **сьомого випуску** Наукового збірника Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Вони присвячені історії створення та перспективам розвитку музеїв, принципам організації, формування експозицій та фондових колекцій музеїв, культурно-освітній роботі як формі збереження та популяризації

культурної спадщини, проблемам збереження, реставрації та консервації пам'яток культурної спадщини, історії вивчення традиційної народної культури, фольклору як форми збереження та популяризації культурної спадщини, традиційному народному житлу та храмовій архітектурі, традиційному народному та сучасному одягу, традиційним заняттям, ремеслам та промислам, календарній та родинній обрядовості, світоглядним уявленням та народним знанням, громадському побуту, усним історичним дослідженням. 56 наукових статей згруповані у тринадцять тематичних розділів. Крім того в збірнику міститься передмова та Хроніка Закарпатського музею народної архітектури та побуту за 2019 р.

Перший розділ присвячений історії та перспективам розвитку музейних закладів. У статті В. Коцана на прикладі Закарпатського музею народної архітектури та побуту йдеться про роль музею як наукового, культурно-освітнього центру та відкритого громадського простору. Автор окреслює стратегічні цілі музею, підкреслює важливість постійного професійного вдосконалення наукових співробітників музею. Окрема увага звертається на досягнення в науково-дослідній роботі (проведенні конференцій, круглих столів, семінарів, експедицій, публікації музейних видань). Розлогу, багатоілюстровану статтю подав Станіслав Аржевітін. У ній йдеться про унікальний інноваційний проєкт «Краєзнавча школа Аржевітіних», що реалізується на базі села Колочава Міжгірського району Закарпатської області. Завдяки даному проєкту Колочава стала селом-лідером у багатьох номінаціях.

У статті «Музей однієї вулиці ...» авторства Маріанни Попович викладені цікаві факти з історії формування та сьогодення Краєзнавчого музею міста Перечин. Питання специфіки діяльності природничих музеїв України в своїй науковій розвідці піднімає кандидат історичних наук Дмитро Кепін. Цікаві факти з історії створення унікального музею «Криївка підпільної типографії УПА» наводить директор даного музею Іван Попович. На основі архівних досліджень, спогадів ветеранів ОУН, УПА описано останній бій з москалями в Басівці 16 серпня 1955 року, процес відновлення криївки. Автор подає опис музею, знайомить із формами роботи закладу.

Вже традиційно для Наукового збірника Закарпатського музею народної архітектури та побуту насиченим на матеріали є розділ, присвячений фондovým колекціям та експозиціям музеїв. Цього разу до нього ввійшло десять наукових статей, присвячених фондovým збіркам та експозиціям ужгородського та київського скансенів, Музею-архіву народної культури Українського Полісся. Матеріали про створення архітектурно-етнографічного регіону «Закарпаття» в експозиції «Карпати» в Національному музеї народної архітектури та побуту України подала Євгенія Гайова. Нею описано особливості планування садиб долинян, бойків, лемків; внутрішнє планування жилого приміщення; культове архітектурне будівництво, характерне для лемківського типу. Ряд статей даного розділу присвячено фондovým збіркам музеїв. Вікторія Симкович описала роботи майстринь-вишивальниць з Хустщини, а Тетяна Рачкулинець у співавторстві з Андріяною Тайглер – предмети, знайдені у с. Зарічево Перечинського району. Обидві статті базуються на фондových матеріалах Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Тамара Русінова та Людмила Назаренко подали розлогі характеристики колекції ударних музичних інструментів, а також керамічних виробів Петра Кошака з фондовой збірки Національного музею народної архітектури та побуту України.

Окремо хочеться виділити три статті другого розділу. Доктор історичних наук Михайло Глушко пише про роль відомого українського історика та народознавця Михайла Зубрицького у формуванні етнографічних збірок різних музеїв Європи – Етнографічного музею у Відні, Музею Наукового товариства ім. Шевченка у Львові,

Етнографічного музею у Базелі. У статті з'ясовується історія виготовлення на замовлення науковця-пароха дерев'яних модельок і рисунків різних пам'яток традиційної матеріальної культури населення західної частини Бойківщини, їх доставлення до кінцевих адресатів. Розглядаються ділові стосунки М. Зубрицького з Іваном Франком та Володимиром Гнатюком, пов'язані зі збором народних пам'яток для музейних установ. Цікавою у плані обміну досвідом є стаття Алли Дмитренко з Луцька, у якій показано роль польових етнографічних експедицій у вивченні етнокультурної спадщини Західного Полісся, комплектуванні музейних фондів та системі професійної підготовки майбутніх працівників музеїв. Проаналізовано географію експедиційної діяльності Музею етнографії Волині та Полісся, особливості зафіксованих культурно-історичних явищ, використання зібраних матеріалів у різних формах музейної діяльності. Питання формування бази даних, сучасного програмного забезпечення для ведення обліку музейних фондів висвітлив головний зберігач фондів Музею народної архітектури та побуту ім. Клімента Шептицького у Львові Руслан Сірий. Він розповідає про досвід праці у програмному забезпеченні норвезької фірми FotoWare, а саме його облікового модуля FotoStation по занесенню метаданих та адаптацію для потреб фондово-облікової роботи. У статті представлено систему і послідовність оцифрування, провадження комунікації архівів цифрових даних, розкрито потужні робочі інструменти електронної програми і відповідно до музейної специфіки представлено її реконструкцію з можливістю еміграції та перенесення на іншу платформу, відкрито питання проблеми положень електронного обліку та інструкцій.

Одна стаття в даному випуску Наукового збірника присвячена культурно-освітній роботі музеїв. Ірина Чепурна характеризує культурно-освітню діяльність музею археології Національного історико-культурного заповіднику «Чигирин». Працівники даного закладу постійно працюють над удосконаленням різноманітних форм культурно-освітньої роботи, через які музей реалізує освітню та виховну функцію, розвиває співпрацю з навчальними закладами міста.

Одним із важливих завдань сучасного музею є належне збереження, реставрація та консервація музейних об'єктів. Саме тому вже не вперше в Науковому збірнику реставратори нашого музею публікують матеріали про основні види робіт у цьому напрямку. Стаття Ксенії Лошак присвячена принципам збереження дерев'яних об'єктів Закарпаття. Вона базується на матеріалах звітів реставраторів Закарпатського музею народної архітектури та побуту 1970 – 1980-х років. Практичні методики дослідження, очищення та збереження виробів з текстилю в ужгородському скансені описала Квітослава Денищук. Актуальними для сьогодення є питання підняті Вірою Котковою. Вона стверджує, що вирішення питання збереження предметів культурної спадщини, як рухомих, так і нерухомих, тими чи іншими засобами лежить у площині перетину наукової доцільності, політичної необхідності, економічної спроможності та здорового глузду. А це включає в себе не тільки розробку та впровадження адекватної законодавчої бази, але й наукових алгоритмів та методів визначення доцільності застосування того чи іншого підходу до збереження нерухомих пам'яток в кожному окремому випадку.

Тематика матеріалів даного випуску охоплює й питання вивчення традиційного народного будівництва, одягу, ремесел та промислів. Роман Радович, доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України подав статтю про будівельну обрядовість гуцулів Рахівщини. Автор розглядає комплекс звичаїв, повір'їв та символічних дійств, пов'язаних із спорудженням нового житла на теренах закарпатської частини Гуцульщини, з'ясовує спільні загальноукраїнські, регіональні риси та локальні особливості цього процесу. Світильнику-скіпці як явищу в освітленні народного житла українців Карпат присвячена стаття Василя Сивака. Детальний опис унікальної бойківської хати з с. Тухолька Сколівського району Львівської області подала співробітниця львівського скансену Надія Боренько. Цінними для етнографічної науки України є матеріали статті Сергія Довганя про традиції в житловому будівництві затоплених сіл Середньої Наддніпрянщини другої половини XIX – початку XX ст. Мар'яна Мегела, заступник директора ужгородського скансену, на основі документальних даних подала історію церкви з с. Шелестово Мукачівського району, процес її перевезення в Мукачево, а вже потім в Ужгород, де вона експонується в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту.

Чотири статті присвячені традиційному народному та сучасному вбранню Олена Козакевич розглядає техніки виготовлення мереживного декору традиційного буковинського вбрання. Тетяна Куцир здійснила порівняльний аналіз вишивки в декорі народних жіночих сорочок Західної України та Литви. Співробітниця Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини описали використання жіночих головних уборів у весільній обрядовості східного передмістя Косова середини XX. Вивченню сучасних практик виготовлення національно маркованого одягу свою наукову розвідку присвятила Марина Олійник. Вона провела аналіз опублікованих досліджень з сучасного модного вбрання з етнічним позначенням, аргументувала дослідження самодіяльних практик з виготовлення національно позначеного одягу, презентувала ідеологічний та методологічний зріз проєкту «Вишивка в одязі видатних українців», оцінила перспективність біографічного напряму творення етнічних символів, які проявляються у відтворенні маркерів національного позначення одягу відомих фундаторів української культури та їхніх близьких.

Серед традиційних ремесел та промислів українців, які описані у збірнику, бджільництво, ткацтво та вибілка. Дві публікації присвячені ярмарковій культурі українців другої половини XIX – першої половини XX ст.

Лєвова частка матеріалів увійшла до розділу «Календарна та родинна обрядовість, народні знання та світоглядні уявлення». Серед статей про звичаї та обряди народного календаря варто виділити роботу Людмили Главацької. На основі польових та етнографічних матеріалів вона розглядає традиційні молочні страви та напої, які вживали українці під час Масниці. Авторка подає короткі рецепти їх приготування, регіональні відмінності

та місцеві назви. В ряді статей висвітлено питання родинної обрядовості. Доктор історичних наук Олена Боряк на основі авторських польових матеріалів пропонує порівняльний аналіз регіональних особливостей знакових елементів родильної обрядовості, відповідних міфологічних уявлень та фольклорних мотивів двох історико-етнографічних регіонів України – Закарпаття та Полісся. Обрядовий комплекс розглядається за основними структурними компонентами звичаїв та ритуальних засобів. Співробітниця київського скансену Людмила Костенко розглядає весільний обрядовий хліб Переяславщини та його місце в обрядах. Дослідниця описує весільний хліб, способи його виготовлення та оздоблення, висвітлює звичаї та обряди, пов'язані з виготовленням весільного хліба та запрошенням на весілля. Порівняльний аналіз структури сім'ї ясінянських та богданських гуцулів у 70–80-х рр. ХХ ст. здійснив старший науковий співробітник ужгородського скансену Михайло Рекрут'як.

Ряд статей даного розділу присвячені народній демонології та світоглядним уявленням українців. Дві з них стосуються Закарпаття. Михайло Красиков розглядає питання персоналій народної демонології гуцулів Рахівщини, а Василь Король – демонологічну палітру села Зарічево Перечинського району. Цікавий аналіз передбачення погоди жителями Східного Полісся подав кандидат історичних наук Олександр Васянович. Він виділив групи прогножуючих та констатуючих метеорологічних прикмет, звернув увагу на способи запам'ятовування метеопрогнозів за допомогою римованих приказок. У запропонованій роботі наукових співробітників національного історико-культурного заповідника «Чигирин» Тетяни Шульженко та Яніни Діденко розглядаються давні замовні тексти, зібрані на території Середньої Наддніпрянщини, переважно в Черкаській області, в 1990-2010-х рр. За допомогою наявної наукової літератури та польових матеріалів авторки здійснили спробу аналізу сюжетів, мотивів і тем в записаних замовляннях, а також їх специфічне призначення. Цінний та рідкісний для української етнологічної науки матеріал міститься у статті Людмили Булгакової. У ній розглянуто іконографію XVIII – XIX ст. як джерело дослідження куріння тютюну в Україні. Виділено три види люльок, зображених на кахлях та картинах, які побутували в окреслений період. Звернено увагу на історію походження звички курити люльку серед українців та назв приладдя для куріння. Заслуговує на увагу й публікація Андрія Зюбровського про народні уявлення про дефектний та нестандартно випечений хліб в українців етнографічної Волині кінця XIX – початку ХХІ ст.

Знайшлося місце в збірнику й таким аспектам вивчення повсякденності українців як громадський побут та усноісторичні дослідження. Юлія Крикун описує норми соціокультурного життя села в ХХ ст. на прикладі Середнього Полісся. Повсякдення сільських родин Східного Полісся через призму усноісторичних свідчень подала Олена Кондратюк. На основні форми та методи масово-політичної роботи на Закарпатті у період розвинутого соціалізму (1964 – 1982 рр.) звернув увагу Павло Леньо.

Вже традиційно в кожному випуску Наукового збірника Закарпатського музею народної архітектури та побуту публікуються рукописні матеріали народного вчителя з с. Буковець Воловецького району Михайла Парлага. Цього разу, це матеріали, присвячені традиційному народному одягу та вишивці на сорочках в регіональних осередках краю наприкінці XIX – на початку ХХ ст. Доповненням до рукописів є велика кількість фотоілюстративного матеріалу.

Наприкінці збірника подається Хроніка Закарпатського музею народної архітектури та побуту за 2019 р. та відомості про авторів статей.

2020 рік – знаковий для ужгородського скансену. Поряд із святкуванням 50-річчя з дня відкриття для відвідувачів, музей разом із Повітовим музеєм Сату Марє (Румунія) та Музеєм української культури у Свиднику (Словаччина) реалізує міжнародний грантовий проєкт «Культурні зв'язки – культурна мобільність у прикордонній зоні. HUSKROUA/1702/3.1/0040». 22–23 вересня 2020 року Закарпатським музеєм народної архітектури та побуту в рамках реалізації проєкту проведено воркшоп «Музей і туризм». Саме питання, що піднімалися на ньому, й сформували перші два розділи **восьмого випуску** Наукового збірника музею. У них йдеться про історію та перспективи розвитку культурного туризму на Закарпатті, а також ролі окремих музеїв краю в цьому процесі.

У статті Богдани Носи говориться про історію освоєння та використання джерел мінеральних вод у народному побуті та господарстві Закарпаття в XIX ст. Окрему увагу авторка звертає на солотвинські купелі, мінеральні води у Квасах, оздоровчий комплекс у Полянні, курортний комплекс в Ужку, неліпінський курорт, вишківський замковий курорт, рекреаційний комплекс у Кобилецькій Полянні, платну купіль у Синяку. Наводяться дані про роль мінеральних вод у формуванні специфічних галузей регіонального господарства, побутовому використанні. Історичний екскурс здійснено і в статті Володимира Фуртія «Чеська «туристика» на початку ХХ ст.».

Наступні статті першого розділу присвячені розвитку сучасного туризму на Закарпатті. Про туристичний маршрут «Золоте коло Закарпаття» пише доктор філософських наук, президент Закарпатської туристичної організації Федір Шандор. Він наводить інформацію про адміністративні одиниці, якими проходить маршрут, спосіб пересування, протяжність маршруту, середню тривалість пересування. Окрема увага звертається на об'єкти та родзинки кожного населеного пункту маршруту, які варто відвідати та побачити. Ще одним цікавим туристичним проєктом на Закарпатті є проєкт «Культурний шлях – село Дерцен». Його автор Максим Адаменко коротко описує основні події з історії села, звертає увагу на основні туристичні об'єкти, які варто відвідати й побачити. У повідомленні Сергія Кузнева йдеться про проєкт «НадКарпаття». Автор розповідає про ідею проєкту, створення сторінки в мережі Фейсбук, описує три основні розділи проєкту: фото та відео краєвидів, фото та відео історичної спадщини, порівняння минулого та сучасного. Цікавими та пізнавальними для туриста

є статті Михайла Штефаня про історико-культурні пам'ятки Іршавського району Закарпатської області, а також Михайла Рекрутця про фестивалі населених пунктів Ясінянської долини 2000-2019-х років.

Другий розділ даного випуску містить шість статей, які стосуються історії створення та перспектив розвитку музеїв Закарпаття. Висвітленню історії створення Археологічного музею Ужгородського національного університету, його основних напрямів роботи присвячена стаття Володимира Мойжеса. Автор вказує на джерела формування колекцій, а також коротко описує експозицію, що побудована з урахуванням культурно-хронологічного принципу та складається з семи блоків. У статті описано виставкові частини й акцентується увага на ключових, унікальних експонатах. Розлогі матеріали з історії етнографічного музею «Лемківська садиба» в с. Зарічево Перечинського району подала Мар'яна Мегела. Вона пише про історію створення, збиральницьку роботу, побудову експозицій, реставраційні заходи, урочисте відкриття та проведення фольклорних фестивалів, відтворення календарних свят, наукові дослідження лемківського населення на базі музею. Згадуються постаті та місцеві жителі, що активно долучалися до створення музею, допомагали у вирішенні та виконанні робіт по облаштуванню, брали участь у заходах. Проаналізовано систематизовану експозицію житлових та господарських приміщень садиби, її стан на сучасному етапі та подано інформацію про заходи, що здійснені протягом останнього року.

Три статті присвячені музеям Іршавського району. У першій із них йдеться про музеї села Великий Раковець. Музейна справа у селі зародилась наприкінці 1990-х років. 1998 р. при Будинку культури було відкрито громадський музей «Берегиня». У ньому зберігаються експонати про історію, культуру, освіту, народну творчість та художню самодіяльність села. У квітні 2008 р. у селі було відкрито літературно-меморіальний музей Юрія Мейгеша. Його експозиція знайомить відвідувачів із життєвою і творчою діяльністю письменника. Окрему увагу автори звертають на шкільний краєзнавчий музей, в якому зібрані матеріали з життя і побуту жителів села. Матеріали з історії школи та шкільного музею у селі Нижнє Болотне подають у співавторстві Віра Марканич, Марія Роман та Ніна Семак. Про Народний історико-краєзнавчий музей села Чорний Потік пише його завідувач Юрій Фегер. Автор наводить матеріали про історію створення музею, його засновника та нинішніх працівників, тематичні експозиції, їх окремі експонати, картинну галерею, гурток юних екскурсоводів, одноденний туристичний маршрут, районне свято.

Заслугує на увагу й стаття про Ясінянський історико-краєзнавчий музей. Авторами розглядається історія становлення та розвитку краєзнавчого музею в селищі Ясіня в радянський час. Робиться аналіз місця закладу в розвитку музейної спадщини Рахівщини та краю загалом від заснування до сучасності.

Окрім вже згаданих, свої наукові розвідки до збірника подали науковці, музейні співробітники з Ужгорода, Львова, Києва, Дніпра, Харкова, а також міст Сату Марє та Тигру-Муреш (Румунія). Чотири публікації сформули розділ «Фондові колекції та експозиції музеїв». Розвитку колекціонування доби Середньовіччя присвячена стаття Дмитра Кепіна. Відомості про музейну збірку лемківських рушників ужгородського скансену подала старший науковий співробітник музею Сільвія Полак. Авторка звернула увагу на особливості декорування, притаманні локальні орнаментальні композиції, традиційні мотиви, кольорове забарвлення. Цікавими та змістовними є публікації наших колег із львівського скансену. Марта Цимборська описала технічні та конструктивні характеристики споруди водяного фоліа, параметри складових частин, принцип дії механізму, особливості процесу збивання сукна в ступі. На підставі архівних джерел та наукових публікацій авторкою наведені народні назви складових елементів водяного колеса, механізму та будівлі сукновальні і

валила. У статті Тамари Андрієвської йдеться про господарсько-виробничі споруди скансену і традиційні промисли та ремесла Карпатського краю. Найповнішою з цього огляду є експозиція Бойківщини. В переліку її пам'яток: олійня, кузня, сукновальня, млин, тартак і соляна криниця. Останні особливо цікаві, оскільки в минулому у промисловому розвитку Карпатського регіону провідне місце займало виробництво солі і велика кількість населення краю була зайнята в цій галузі. Інша важлива сфера господарської діяльності горян – заготівля і обробка дерева та розвинутий лісопилний промисел.

Окремо хочеться акцентувати увагу на повідомленні реставратора по дереву ужгородського скансену Віктора Андріанова. Воно присвячене ходу реставраційних робіт по «дияконським вратам» Шелестівської церкви в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту. Автор описує наявні пошкодження та поетапний процес реставраційних і хіміко-консерваційних робіт. Окремо звертається увага на технологію та засоби, які застосовуються при реставраційних роботах.

Цікавим та корисним у плані застосування сучасних форм і методів музейної роботи є розділ «Культурно-освітня робота музеїв – одна із форм популяризації культурної спадщини». Завідувачка відділу науково-освітньої роботи нашого музею Тетяна Сологуб-Коцан описує різні види робіт з дитячою аудиторією, акцентує увагу на участі музейних співробітників у різноманітних тематичних тренінгах, семінарах з музейної педагогіки. Прикладами вдалого поєднання наукових і дозвіллевих засад називаються виставкові заходи, різновиди екскурсій, робота з родинним колом, уроки, підтримка дітей з обмеженими можливостями. Мар'яна Мегела свою увагу зосередила на ролі Закарпатського музею народної архітектури та побуту як одного з осередків популяризації матеріальної культури краю та відродження на його базі традиційних народних ремесел. Робота в студії вишивки «Косиця», гончарна майстерня, постійні майстер-класи, приурочені до виставкових заходів, мистецьких акцій, обрядових фестивалів та ярмарків дають змогу не просто популяризувати музей та його збірки, але й продовжувати існування різноманітних видів декоративно-прикладного мистецтва населення краю. Про традиційний народний одяг як елемент атракцій в ужгородському скансені пише Василь Коцан. До атракційних форм популяризації народного вбрання автор відносить експозиції в інтер'єрах музейних об'єктів, постійні та тимчасові виставки, реконструкції та покази, студію вишивки, фестивалі, нічні екскурсії, свята по відтворенню звичаїв та обрядів річного календарного циклу, свята народних ремесел, видавничі та онлайн проекти. Дві публікації розділу присвячені різновидам екскурсій. Василь Король описує нічну лекцію-екскурсію з любовної магії «Закарпатські прилюбішки», а Юліанна Малик – квест-екскурсію.

Дискусійною є публікація Павла Леня. У ній аналізується сучасний стан та перспективи закарпатської етнографії у контексті етнології України. Даний матеріал розглядається через призму історичної традиції розвитку регіональної дисципліни в радянські часи та добу української незалежності. Автор виділяє основні проблеми науки, до яких відносить етноцентризм, тематичний та методологічний консерватизм, орієнтованість на описовий, а не прикладний характер досліджень. У кінці тексту окреслюються перспективи сучасної польової етнографії Закарпаття.

Як і в попередніх випусках Наукового збірника музею, у восьмому є наукові розвідки про традиційне народне житло, ремесла та промисли. Постійний дописувач збірника, доктор історичних наук Роман Радович у запропонованій статті розглянув конструктивні особливості дверей у житлах бойків, проаналізував специфіку монтування дверних полотен, прослідкував процеси формування дверної коробки, варіанти кріплення її горизонтальних та вертикальних елементів, конструктивні вузли тощо. Історичним та етнологічним аспектам сплаву деревини по річці Черемош свою публікацію присвятив доктор історії, науковий співробітник Повітового музею Муреш (Румунія) Дорел Марк. Завідувачка відділу сучасної історії України Дніпровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького Надія Шейміна на прикладі огляду розвитку петриківського декоративного розпису висвітлює особливості художньої майстерності українського декоративно-орнаментального малярства як одного із унікальних проявів української художньої культури в сучасних умовах.

Чотири публікації містяться в розділі «Календарна та родинна обрядовість, народні знання та світоглядні уявлення». Кандидат історичних наук Андрій Зюбровський на основі авторського польового матеріалу дослідив злакове борошно як основний інгредієнт повсякденного хліба населення Горохівського району Волинської області. Автор приділяє увагу основним сортам та видам борошна, способам його переробки, розглядає основні борошномельні засоби та чинники, що впливали на їх поширення, еволюцію чи трансформацію протягом ХХ ст. Також висвітлено асортимент основних ємностей для зберігання борошна, досліджено базові стереотипи населення щодо переваг та недоліків ужитку їх основних типів. Автор зупиняється на певних особливостях світоглядних та технологічних приписів щодо поводження із борошном. Календарній обрядовості зимового циклу долинян Мукачівщини присвячена стаття Дмитра Магальяса. Експедиційні матеріали лежать в основі публікації Михайла Красикова. У ній аналізуються деякі повір'я і звичаї сучасних мешканців Рахівського району Закарпатської області, що стосуються віщування смерті, обряду поховання і поминальної традиції. Василь Король у своєму дослідженні, базуючись на власних польових етнографічних матеріалах, розглядає традиційну лікувальну магію українців Перечинського району. Окремо аналізуються вербально-символічні позначення хвороб та семантика лікувальних обрядів. Також звернута увага на образ знахарки та ряд заборон, які супроводжують процес магичного лікування. Розглядається сучасний стан побутування народних вірувань, пов'язаних із процесом магичних лікувальних практик.

Насиченим на фактологічний матеріал є розділ «Історія окремих населених пунктів та відомі постаті». Директор Іршавського історико-краєзнавчого музею Андрій Світлицький описує економічний та соціальний розвиток Іршави у міжвоєнний період: будівництво т.зв. «чеського кварталу», залізобетонного транспортного

мосту через річку Іршавку, діяльність політичних партій та культурно-просвітницьких товариств. Постаті Василя Лукачіу присвячена стаття доктора історії, завідувача відділу історії Повітового музею Сату Марє (Румунія) Клаудіу Порумбачана. Михайло Белень подав власні роздуми про велич постаті Федора Манайла. У статті докторки теологічних наук Уляни Франків висвітлюються етнографічні аспекти життя і побуту гуцулів, що присутні у пастирському листі митрополита Андрея Шептицького «До моїх любих гуцулів». Зокрема, акцент ставиться на похоронній обрядовості, а саме на забавах при мерцеві, званих на Гуцульщині «грушка».

У восьмому випуску Наукового збірника Закарпатського музею народної архітектури та побуту опубліковано чергові рукописи Михайла Парлага. Вони присвячені родинній обрядовості Закарпаття наприкінці XIX – у першій половині XX ст.

Сподіваємось, що завжди насичений зміст Наукового збірника Закарпатського музею народної архітектури та побуту стане в нагоді, всім, хто цікавиться традиційною народною культурою, розвитком музейної справи. Матеріали збірника покликані допомогти у справі збереження, відродження та подальшого розвитку культурної спадщини українського народу.